

Tadej Vidmar in Edvard Protner

Ključni vidiki institucionalnega razvoja pedagogike kot akademske discipline v Sloveniji

Povzetek: V članku izrišemo razvojno linijo umeščanja pedagogike v okvir univerzitetnega študija. Izhodišče postavimo v čas konstituiranja državnega šolskega sistema, ko se pojavi potreba po poenotenju šolske doktrine, ter sledimo umeščanju pedagoških vsebin v filozofski in teološki študij do razpada Avstro-Ogrske. Vzporedno analiziramo razmerja med visokošolsko pedagogiko in pedagogiko v izobraževanju učiteljev ter pedagoškimi učbeniki, ki so bili v tem obdobju v uporabi. Pedagogika na akademski ravni dobi v Sloveniji povsem novo dimenzijo z ustanovitvijo Univerze v Ljubljani in katedre za pedagogiko na Filozofski fakulteti leta 1919. V okviru poglavja izrišemo temeljne poteze študija pedagogike v obdobju med obema vojnama in nakažemo teoretske pedagoške usmeritve tistega obdobja. Nov razmah je pedagogika kot univerzitetni študij doživela po drugi svetovni vojni, ko se je na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani tudi kadrovsko močno okrepila, kar je omogočilo večjo disciplinarno razčlenjenost, ki je postopoma vodila v cepitev in izločitev andragogike kot samostojnega študijskega področja in pozneje še socialne pedagogike. V članku analiziramo še študijske programe pedagogike na Univerzi v Mariboru in Univerzi na Primorskem ter opozorimo na trend prilagajanja angloameriški tradiciji razumevanja »edukacijskih ved«.

Ključne besede: Slovenija, pedagogika, zgodovina šolstva, študijski program, univerza

UDK: 37(091):378

Znanstveni prispevek

Dr. Tadej Vidmar, izredni profesor, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za pedagogiko in andragogiko, Aškerčeva 2, SI-1000 Ljubljana, Slovenija; e-naslov: tadej.vidmar@ff.uni-lj.si

Dr. Edvard Protner, redni profesor, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Koroška cesta 160, SI-2000 Maribor, Slovenija; e-naslov: edvard.protner@uni-mb.si

Uvod

Zdi se, da se je, enako kot v drugih postsocialističnih družbah, tudi v Sloveniji identiteta pedagogike kot znanosti oz. akademske discipline ob soočenju z novo družbeno realnostjo konec 20. in v začetku 21. stoletja (propad socialistične družbene ureditve, razmah kapitalizma, razpad Jugoslavije in nastanek samostojne Republike Slovenije) znašla pred novimi izzivi. Po eni strani gre za prizadevanje za ohranjanje tradicije razumevanja pedagogike kot integralne samostojne znanosti, značilne za srednjeevropski prostor, po drugi strani pa je za področje vzgoje in izobraževanja očitno intenzivno prevzemanje angloameriškega koncepta, ki pedagogike kot znanstvene discipline sploh ne pozna in se koncipira kot *educational sciences*. Bolonjska prenova študijskih programov v začetku 21. stoletja je proces »destabilizacije« pedagogike samo še pospešila. V zadnjem času je to dogajanje pritegnilo pozornost raziskovalcev v regiji. Po simpoziju z naslovom Študij pedagogike med tranzicijo in izzivi prihodnosti v centralni in jugovzhodni Evropi, ki je potekal leta 2015 v Mariboru (prim. Protner in Vidmar 2016a), je izšla tematska številka *Sodobne pedagogike*, ki je predstavila razvoj in položaj pedagogike kot akademske discipline v Avstriji (Brezinka 2016), Sloveniji (Vidmar 2016a), na Hrvaškem (Batinić in Radeka 2016), v Srbiji (Vujisić Živković in Spasenović 2016), Bosni in Hercegovini (Šušnjara 2016), Črni gori (Zorić 20126) in Makedoniji (Miovska-Spaseva 2016). V okviru omenjenega simpozija je izšla tudi tematska številka revije *Historia scholastica* (Protner, Kasper in Kasperová 2017), ki prinaša prispevke o razvoju in položaju pedagogike na Slovaškem (Kudláčová 2017), v Italiji (Polenghi 2017) in Bolgariji (Chavdarova 2017; Ilieva 2017). Vprašanja, povezana z razvojem in položajem pedagogike v državah srednje Evrope, je obravnaval tudi simpozij, ki je potekal oktobra 2016 v Smolenicah na Slovaškem (Kudláčová in Wiesenganger 2016). Pričujoče besedilo je bistveno razširjena in dopolnjena verzija tam predstavljenega prispevka (Protner in Vidmar 2016b).

V slovenskem jeziku sicer obstajajo besedila, ki obravnavajo razvoj pedagogike kot učnega predmeta v izobraževanju učiteljev in teologov na visokošolskih ustanovah (Schmidt 1960) ter pedagogike kot univerzitetnega študijskega programa na Slovenskem od prve institucionalizacije naprej (Schmidt 1969; Vidmar 2009b, 2009c),

vendar v pričujoči razpravi ponujamo pogled, ki zajame zgodovinsko kontinuiteto od začetkov do danes – verjamemo, da je tako mogoče celoviteje opazovati trende in prepoznati probleme. Ti postanejo še bolj očitni, ko v analizo, ki je bila doslej osredotočena predvsem na razvoj pedagogike kot akademske discipline na Univerzi v Ljubljani, pritegnemo še njeno sodobnejšo prisotnost na Univerzi v Mariboru in na Univerzi na Primorskem.

Pedagogika kot učni predmet v službi poenotenja šolske doktrine v državi do prve svetovne vojne

Večina današnjega ozemlja Slovenije je bila do konca prve svetovne vojne del Avstro-Ogrske, zato je bila tu v veljavi tudi avstrijska šolska zakonodaja. Prvo organizirano pedagoško izobraževanje učiteljev je vzpostavil prvi avstrijski osnovnošolski zakon iz leta 1774. *Splošna šolska naredba* je za izobraževanje učiteljev predvidela *normalke*, šole, ki naj bi predstavljale normo, zgled, kako je treba poučevati. Tu naj bi se bodoči učitelji seznanili s pedagoškimi predmeti, še posebej z »novo učno metodo«, opazovali pouk in se urili v učiteljskem delu. V tem času je nastal prvi prevod pedagoškega besedila v slovenski jezik. Leta 1775 je bil namreč preveden Felbigerjev izvleček *Metodne knjige* z naslovom *Jedro metodne knjige* (*Kern des Methodenbuchs besonders für die Landschulmeister in den kaiserlich-königlichen Staaten*),¹ kar naj ne bi bila le prva pedagoška knjiga v slovenščini, ampak tudi prvi poskus uporabiti slovenščino kot jezik znanosti (Schmidt 1963, str. 215).

Prve pedagoške vsebine v izobraževanju osnovnošolskih učiteljev so se pojavile, še preden je pedagogika kot predmet znanosti vstopila na univerze in v visokošolske zavode. V zvezi s tem Brezinka (2016, str. 16) ugotavlja, da lahko razvoj predmeta *pedagogika* razumemo le, če ga obravnavamo vzporedno z razvojem šolstva in razvojem izobraževanja učiteljev za različne tipe in stopnje šol. Korenine pedagogike (kot univerzitetnega predmeta) je po njegovem treba iskati v okviru potreb po izobraževanju osnovnošolskih učiteljev, izobraževanju teologov za učitelje verouka in izobraževanju šolskih nadzornikov ter domačih učiteljev (prav tam), sami pa temu dodajamo še izobraževanje gimnazijskih profesorjev (prim. Autor 1989).

Poti in vsebine pedagoškega izobraževanja so se že kmalu po sprejetju prvega osnovnošolskega zakona začele diferencirati. *Splošna šolska naredba* je od vseh duhovnikov, ki bi želeli poučevati verouk na šolah in nadzorovati šolstvo, zahtevala, da jim ustrezno znanje in usposobljenost potrdi katehet na normalkah, potrdilo o ustreznem znanju so morali pridobiti tudi kandidati za domače učitelje, pedagoške vsebine pa so se začele že zgodaj pojavljati tudi v okviru pouka katehetike na teoloških fakultetah. Prav tako je postajalo vse bolj očitno, da pedagoški tečaji na normalkah s svojo pedagogiko ne zadovoljujejo potreb »gimnazijske« pedagogike (Schmidt 1960). To dvojje je ob splošni pozornosti, ki je bila v tem času namenjena razvoju šolstva, vplivalo na zamisel, da naj postane pedagogika visokošolski predmet. »Avstrija je bila prva država na svetu, ki je od leta 1805 na svojih univerzah in fi-

¹ Prevod je izšel na Dunaju leta 1777 z naslovom: *Sern ali vonusetek teh Metodneh buqui possebnu sa dushelske uzhenike ú zésarskeh kraileveh dushellah*.

lozofskih izobraževalnih ustanovah uvedla katedre za *vzgojeznanstvo*,² ugotavlja Brezinka (2016, str. 20)² in v tem okviru so se pedagoška predavanja pojavila tudi na visokošolskih ustanovah na slovenskih tleh.

Prva univerza na slovenskih tleh je bila sicer ustanovljena šele leta 1919, vendar ima visokošolski študij pri nas daljšo zgodovino. Povezan je s šolsko dejavnostjo jezuitov, katerih višje študije (*studia superiora*) lahko uvrščamo na terciarno stopnjo izobraževanja. V 17. in predvsem 18. stoletju se je za filozofski in teološki študij na jezuitskem kolegiju začelo uveljavljati ime *licej* (prim. Zwitter 1969). Pedagogiko so od 1815 predavali v okviru filozofskih in teoloških študijev (prim. Ciperle 2001; Schmidt 1960). Bodoči duhovniki so spoznavali katehetiko kot tehniko in teorijo poučevanja verouka in verske vzgoje, toda že s prvim avstrijskim osnovnošolskim zakonom so duhovniki dobili še dodatne obveznosti v zvezi s šolskim poukom, saj so se morali kot potencialni krajevni šolski nadzorniki seznaniti tudi z osnovnošolsko pedagogiko (tj. z metodami poučevanja), s pravicami in dolžnostmi osnovnošolskih učiteljev, organizacijo šolstva itn. (Schmidt 1960, str. 9).

Drugačno vlogo je imela visokošolska pedagogika, ki je bila uvedena z novim učnim načrtom filozofskih študijev leta 1805; *vzgojeznanstvo* (*Erziehungskunde*) je bilo umeščeno med priporočljive, vendar neobvezne predmete, ki so potrebni duhovščini in zasebnim učiteljem (prav tam, str. 10). Dekret iz leta 1808 je obveznost obiskovanja pedagoških predavanj na univerzah razširil še na kandidate za profsorske službe na gimnazijah in filozofskih študijih (prav tam), s čimer se je dokončno uveljavila ureditev, ki je pedagogiko na visokošolski ravni povezala s potrebami duhovščine (kot učiteljev verouka in šolskih nadzornikov), gimnazijskih profesorjev ter zasebnih učiteljev.

Po razpustitvi licejev v Ljubljani in Celovcu v letih 1848–1850 je z reorganizacijo filozofski študij postal del gimnazijskega programa v sedmem in osmem razredu, zaradi česar se je pedagogika na ljubljanski gimnaziji sicer obdržala do leta 1865, kot visokošolski predmet pa je vse do ustanovitve univerze leta 1919 obstajala le še v okviru teološkega študija (prav tam, str. 39–40).

Vsebinsko pedagoških predavanj v obravnavanem obdobju je sorazmerno lahko rekonstruirati. Dunajska vlada je vse od potrditve *Učnega načrta filozofskih študijev* (*Philosophischer Studienplan*) leta 1805 iskala primeren učbenik za ta predmet. Po besedah Brezinke je imela veliko srečo, da je katedro za pedagogiko na dunajski univerzi leta 1806 zasedel Vinzenz Eduard Milde, saj je njegov učbenik z naslovom *Učbenik splošnega vzgojeznanstva za uporabo na javnih predavanjih* (*Lehrbuch der allgemeinen Erziehungskunde zum Gebrauche der öffentlichen Vorlesungen*), ki je v dveh zvezkih izšel leta 1811 in 1813, bil od leta 1814 do 1849 obvezna literatura na vseh pedagoških katedrah (Brezinka 2016, str. 22; Schmidt 1964,

² Pedagogika se je kot poseben univerzitetni učni predmet prvič pojavila leta 1779 na Univerzi v Halleju, kjer jo je do leta 1783 predaval Ernst Christian Trapp. Tudi tam je pobuda prišla od države in je bila povezana s potrebami izobraževanja (gimnazijskih) učiteljev in vzgojiteljev, vendar je ta prvi poskus konstituiranja pedagogike na filantropističnem utilitaristično pragmatičnem konceptu ustavilo uveljavljanje novohumanistične paradigme. V okviru novohumanizma se je pedagogika kot univerzitetna disciplina znova pojavila na začetku 19. stoletja (prim. Autor 1989). Od leta 1802 jo je na Univerzi v Göttingenu predaval Johann Friedrich Herbart. V tistem času je bila pedagogika v okviru filozofije in teologije na nemških univerzah že »splošno vpeljana« (prav tam, 1989, str. 47).

str. 296). Ta učbenik in njegova skrajšana verzija iz leta 1821 (prim. Brezinka 2000, str. 237) sta bila teoretsko in intelektualno neprimerno bolj zahtevno čtivo kot pa razne *metodne knjige*,³ ki so se v pripravljalnih tečajih uporabljale za izobraževanje osnovnošolskih učiteljev.

Z uveljavitvijo *Državnega osnovnošolskega zakona (Reichsvolksschulgesetz)* leta 1869 (imenovan tudi *Tretji osnovnošolski zakon*) se oblikujejo povsem nova razmerja med pedagogiko na visokošolski ravni in pedagogiko v izobraževanju učiteljev. Z novim zakonom se je izobraževanje osnovnošolskih učiteljev preneslo na štiriletna učiteljišča, kjer je bil osrednji strokovni predmet Pedagogika s praktičnimi vajami, izobraževanje srednješolskih (gimnazijskih) učiteljev pa se je v monarhiji začelo zgledovati po herbartističnih pedagoških seminarjih na nemških filozofskih fakultetah (prim. Garai in Németh 2018).

Pomembno prelomnico v razvoju pedagoške misli v slovenščini je pomenila dozoritev ideje o potrebnosti učbenika za pedagogiko v slovenskem jeziku. Prva leta po uveljavitvi nove organizacije izobraževanja učiteljev so se še uporabljali stari učbeniki pedagogike, ki niso bili prilagojeni višji zahtevnosti novih učnih načrtov za učiteljišča. Po letu 1877 pa sta se uveljavila učbenika Gustava Adolfa Lindnerja *Obče vzgojeslovje (Allgemeine Erziehungslehre)* in *Obče ukoslovje (Allgemeine Unterrichtslehre)*. Prvi učbenik je doživel 19 izdaj, drugi pa 10 (Brezinka 2003, str. 61). Že pred tem je bil zelo razširjen učbenik Josefa Micha (1872) *Očrt občega vzgoje- in ukoslovja (Grundriss der allgemeinen Erziehungs- und Unterrichtslehre)*, ki ga je avtor pozneje predelal v dva ločena učbenika. Tudi za Slovenijo velja Gönnerjeva (1967, str. 207) trditev, da so se Lindnerjevi in Michovi učbeniki desetletja uporabljali z »določeno izključnostjo«. Šlo je seveda za učbenika v nemškem jeziku, saj sta se tudi pedagogika in didaktika na učiteljiščih poučevali samo v nemščini. Situacija se je vsaj glede jezika na izpitih usposobljenosti za opravljanje učiteljskega poklica spremenila leta 1886, ko je ministrski ukaz omogočil (delno) opravljanje usposobljenostnega izpita za ljudske in meščanske šole tudi v slovenskem jeziku (Strmčnik 1970, str. 393). To je spodbudilo Frana Gabrška, da je leta 1887 v slovenski jezik prevedel najprej Michovo (1887) pedagogiko, naslednje leto pa še didaktiko (Mich 1888). Po prevodu *Jedra metodne knjige* leta 1777 smemo ta dva učbenika šteti za prva učbenika pedagogike v slovenskem jeziku (prim. Protner 2015a).

Sočasno in neodvisno od omenjenih sta bila izdana še dva učbenika pedagogike. Omenili smo že, da je po reorganizaciji filozofskega študija leta 1848 ostala pedagogika na visokošolski ravni prisotna le še v okviru teološkega študija. Kot stranskemu predmetu se ji dolgo ni namenjala večja strokovna pozornost. Do leta 1849 se je v okviru občega vzgojeslovja predavalo po Mildeju, v okviru metodike poučevanja pa so se uporabljali isti učbeniki kot za izobraževanje učiteljev na normalkah. Tudi

³ Johann Ignaz Felbiger je leta 1775 izdal Metodno knjigo za učitelje na nemških šolah v cesarsko-kraljevih dednih deželah (*Methodenbuch für Lehrer der deutschen Schulen in den kaiserlich-königlichen Erblanden*), ki se je na normalkah uporabljala kot obvezen učbenik za izobraževanje učiteljev. Od izida leta 1820 naprej (in predelavi leta 1848) je bil še v drugo polovico 19. stoletja uradni učbenik knjiga Josefa Peitla z naslovom Metodna knjiga ali navodilo za smotrno opravljanje učiteljske službe za učitelje trivialnih in glavnih šol (*Methodenbuch oder Anleitung zur zweckmäßigen Führung des Lehramtes für Lehrer in Trivial- und Hauptschulen*) (Brezinka 2016).

učbenik *Pedagogika*, ki ga je po vzoru Mildeja napisal Anton Zupančič (1888) in ga lahko razumemo kot prvi visokošolski učbenik pedagogike v Sloveniji, vsebinsko in strokovno ne presega sorodnega srednješolskega učbenika za učiteljske in to tudi ni njegov namen. V predgovoru je Zupančič pojasnil, da se v Ljubljani »vže blizo dvajset let uče pedagogike slovensko, čeravno do sedaj nismo imeli domače knjige te vrste« (prav tam, nepaginirano). Pojasnil je, da se je tudi tukaj uporabljal enak učbenik kot na učiteljski, toda »odkar šola in z njo vred tudi učna knjiga ni več verska, si s takim učilom katoliški duhovniki niso mogli in niso smeli več pomagati – živo smo čutili potrebo slovenskega, v krščanskem duhu pisanega vzgojeslovja« (prav tam). Naš prvi neprevedeni (vendar po tujih virih eklektično napisan) učbenik v slovenskem jeziku je torej nastal predvsem iz verskih razlogov.

Povsem praktičnim potrebam brez večjih teoretskih ambicij je poskušal ustreči tudi naslednji učbenik iz tega obdobja. Napisal ga je Franc Kos (1890), učitelj na učiteljski v Gorici. Tudi on v predgovoru poudarja, da se je lotil pisanja učbenika pedagogike v upanju, da se bo ta predmet kmalu poučeval v slovenskem jeziku, pravi pa tudi, da takrat, ko ga je začel pisati, še ni vedel, da se pripravlja še kak drug učbenik v slovenskem jeziku (v mislih je očitno imel Zupančičev in Michov/Gaberškov učbenik). Podobno kot Zupančičev je bil tudi ta učbenik napisan eklektično (prim. Protner 2015a).

V obravnavanih učbenikih je bilo bolj v ospredju prizadevanje za uveljavitev pedagoške misli v slovenskem jeziku kot pa prizadevanje za njeno teoretsko izvirnost. Čeprav so učbeniki Kosa in Micha/Gaberška pisani na podlagi – v tistem času prevladujoče – herbartistične pedagoške doktrine, je ostajalo to teoretsko ozadje v pretežni meri nereflektirano in je kazalo stanje pedagoške teoretske (ne)razvitosti. Še največji domet teoretskega mišljenja je bil dosežen z razpravo o usklajenosti ali neusklajenosti z versko doktrino (prim. prav tam). Večji preobrat pa se je zgodil nekoliko kasneje, ko v krogu učiteljev na učiteljskih, pa tudi v teoloških krogih, v ospredje že stopi teoretska refleksija herbartistične doktrine, ki je bila prevladujoča doktrina prvih pedagoških stolic na nemških univerzah, pa tudi na univerzah v avstro-ogrski monarhiji (prim. Protner 2014).

Ob koncu avstro-ogrske monarhije je torej pedagogika kot akademska disciplina v Sloveniji obstajala le v okviru teološkega študija, vendar na enaki ravni vsebinske in teoretske poglobljenosti, kot je bila pedagogika na učiteljskih. Slovenski pedagogi so bili seznanjeni s pedagoško teorijo, ki se je razvijala na pedagoških katedrah tujih univerz, to vednost pa so slovenski učitelji tudi znali ustvarjalno vpeljevati v šolsko prakso. Ko se je pedagogika v povsem novem političnem in socialnem kontekstu po prvi svetovni vojni konstituirala kot univerzitetna disciplina na novoustanovljeni Univerzi v Ljubljani, je že tudi sledila povsem novi pedagoški paradigmi.

Pedagogika kot akademska znanost med obema svetovnima vojnama

Ob ustanovitvi Univerze v Ljubljani leta 1919 je bila kot ena prvih kateder na Filozofski fakulteti ustanovljena katedra za pedagogiko, pa tudi predavanja iz pedagogike so se začela med prvimi.

Do leta 1925 je bila ureditev študija na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani (v nadaljevanju FF UL) približna kombinacija študija na avstrijskih univerzah do 1918 ter ureditve univerze v Beogradu iz leta 1906 (Grafenauer 1969b). Študij na FF UL je potekal dvopredmetno, v obliki glavnega in stranskega predmeta, fakulteta pa je izobraževala predvsem bodoče gimnazijske profesorje. Vsak bodoči gimnazijski profesor je po končanem petem semestru študija opravljal t. i. obči izpit iz filozofije in pedagogike ter učnega jezika. Pedagogiko pa je bilo mogoče študirati tudi kot glavni diplomski predmet in kot doktorski študij; za pristop k doktorskemu izpitu so morali imeti kandidati absolviranih osem semestrov študija, od tega pa vsaj šest semestrov študija predmeta, ki so ga izbrali za glavni predmet doktorskega izpita (Vidmar 2016b). Leta 1925 je prišlo do reorganizacije študija na Univerzi v Ljubljani v skladu z ureditvijo Univerze v Beogradu; takšna ureditev je bolj ali manj veljala do leta 1947 (Grafenauer 1969a). Od začetka študija pedagogike kot doktorskega študija do leta 1945 je bilo promoviranih 13 doktorjev filozofije, ki so za glavni predmet izbrali pedagogiko (Pavlič 1980).

Za prvega profesorja pedagogike na FF UL je bil imenovan dr. Karel Ozvald, ki je na tem položaju ostal do leta 1945 (Vidmar 2016a). Z njim se je pedagogika na Slovenskem prvič povzdignila na raven samostojne akademske znanosti, pri čemer se je Ozvald naslonil na teoretsko konceptualizacijo duhoslovne pedagogike, paradigmo, ki je imela v obdobju med obema vojnama dominanten položaj tudi na nemških univerzah (prim. Protner 2015b; Vidmar 2016a).

Od samega začetka je imel Ozvald v okviru fakultete in disciplin, ki so se tukaj predavale, sorazmerno avtonomen položaj. Naslovi nekaterih njegovih predavanj po letu 1920 kažejo prepletenost pedagoških, filozofskih, psiholoških in socioloških tem (prim. Vidmar 2016b). V zimskem semestru 1923/24 je Ozvald začel predstavljati duhoslovno oz. kulturno pedagogiko, rezultat njegovega raziskovanja na tem področju pa je bila knjiga *Kulturna pedagogika* (Ozvald 1927), ki jo smemo šteti tudi kot prvi slovenski izvirni visokošolski učbenik pedagogike.

V letnem semestru leta 1930 se je Ozvaldu kot zunanji sodelavec in vodja praktičnega pedagoškega seminarja pridružil dr. Stanko Gogala, prav tako predstavnik duhoslovne oz. kulturne pedagogike. Z njegovim prihodom je bila v program pedagoške katedre vključena tudi metodika srednješolskega pouka oz. didaktika (Vidmar 2009a, str. 20).

V času med obema vojnama je bil študij pedagogike vsebinsko zelo raznolik, razen splošnih spoznanj pedagoške znanosti je pomemben delež imela tudi zgodovina pedagogike. Kot je že bilo omenjeno, sta Ozvald in Gogala med drugim predavala tudi nekatere »mejne discipline«, ki so bile takrat razumljene kot pomožne discipline pedagogike, a tedaj na fakulteti še niso bile razvite ali pa niso vključevale pedagoškega vidika: psihologijo (pedagoško, otroško in mladinsko, individualno), karakterologijo, psihoanalizo, sociologijo otrok in mladine, filozofijo pedagogike (prim. Vidmar 2016b).

Čeprav sta imela Ozvald in Gogala na določena pedagoška vprašanja in probleme različne poglede (prim. Protner 2015b), sta se v pedagoškem strokovnem tisku kot predstavnika duhoslovne oz. kulturne pedagogike skupaj večkrat zapletla v polemike z osnovnošolskimi učitelji ter predstavniki drugih pedagoških smeri in

svetovnonazorskih orientacij (Vidmar 2009a, 2011). Ena najbolj znanih pedagoških polemik iz obdobja med obema vojnama je bila polemika o »stari« in »novi« šoli, do katere je prišlo leta 1928, ko je Ozvald v članku z naslovom »Nova« šola prizadevanje učiteljev za reformo šole v smislu delovne šole označil za pedagoški diletantizem in demagogijo. V odgovoru mu je osnovnošolski učitelj Anton Osterc očital vzvišeno akademsko pozo in branil ideje reformske pedagogike, ki je bila takrat zelo uveljavljena med učitelji praktiki. Razlike med njima so še posebej izstopale v odnosu do obstoječe šole, ki ji je Ozvald, ki ga je podprl tudi Gogala – kljub zadržkom – priznaval številne pozitivne lastnosti, medtem ko jo je Osterc v duhu pedagogike »iz otroka« radikalno zavračal (prim. Protner 2015b).

Zelo očitno je bilo tudi razhajanje obeh predstavnikov duhoslovne oz. kulturne pedagogike z marksistično usmerjenimi učitelji. Pri tem je sicer Ozvald nekaterim njihovim socialnokritičnim pogledom priznaval vrednost in (presenetljivo) celo sodeloval pri pripravi anketnih vprašalnikov za empirično proučevanje vpliva socialnih pogojev na psihofizični razvoj otrok, Gogala pa se je od idej marksistično usmerjenih učiteljev jasno distanciral z opozorilom, da mora imeti zbiranje socioloških podatkov svoje izhodišče v pedagoško kulturnem cilju in pedagoškem hotenju. V tem smislu je tudi zavračal marksistično tezo, da so šole spremenjene socialne razmere pogoj za učinkovito vzgojo (prav tam).

Gogala je bil sicer angažiran katoliški intelektualec – bil je tudi član uredništva ene od vidnejših katoliških strokovnih revij, kjer je objavljал tekste o religiozni vzgoji ter do marksizma kritične članke – kljub temu pa se je v obrambi pedagogike kot avtonomne vede zapletel v polemiko z Alešem Ušeničnikom, vodilno katoliško avtoriteto tistega časa (prim. Protner 2015b).

Ob pedagogiki kot univerzitetni disciplini na FF UL je pedagogika še naprej ostajala tudi kot predmet na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani, vendar brez ambicije, da bi presegla doktrinarno usmerjenost Katoliške cerkve. Leta 1918 so *Vzgojeslovna načela* Frana Ušeničnika (1918) nadomestila že omenjeno Zupančičevo knjigo in ta učbenik se je na Teološki fakulteti uporabljal vse do konca druge svetovne vojne.

Kakovostna pedagoška misel se je razvijala tudi v okviru izobraževanja učiteljev na učiteljskih, pri čemer pa je opazna razlika med prioritetami kulturno naravnane in teoretsko reflektirane duhoslovne pedagogike, prilagojene potrebam gimnazijskih profesorjev, ki sta jo na univerzi razvijala Ozvald in Gogala, ter potrebami osnovnošolskih učiteljev, kar je ostajalo v domeni učiteljev pedagoških predmetov na učiteljskih.

Čas med drugo svetovno vojno

Slovenijo so leta 1941 okupirali Italijani, Nemci in Madžari ter si jo razdelili; Ljubljana je pripadla italijanski fašistični državi. Univerza v Ljubljani je v tem času nadaljevala svoje delo. Leta 1942 je bil sicer razglašen kulturni molk, ki je zahteval bojkot sodelovanja slovenskih umetnikov, publicistov in znanstvenikov s fašističnimi oblastmi na širšem kulturnem področju (Resolucija kulturnih

delavcev 1942), kar je vključevalo tudi Univerzo v Ljubljani, vendar je bila univerza zaradi narave svojega delovanja in poslanstva nekoliko izvzeta (prim. Godeša 1994, str. 15). Med italijansko zasedbo sta predavanja nadaljevala tudi Ozvald in Gogala (prim. Vidmar 2016b).

Po kapitulaciji Italije septembra 1943 je Ljubljano zasedla nacistična Nemčija, vodja kolaboracionistične marionetne pokrajinske vlade Leon Rupnik pa je z odlokom 11. novembra 1943 do nadaljnjega ustavil vsa predavanja na Univerzi v Ljubljani (Naredba o začasni ustavitvi predavanj ... 1943; prim. tudi Godeša 1994). Tako stanje je veljalo do jeseni leta 1945, v tem času pa tudi niso potekala predavanja iz pedagogike.

Nova umestitev pedagogike po drugi svetovni vojni

Univerza v Ljubljani je ponovno začela delovati v zimskem semestru 1945/46. Takrat se je spet začel izvajati tudi študij pedagogike, vendar na novih in drugačnih idejnih in političnih temeljih, ki so bili ustvarjeni z uveljavitvijo socialističnega družbenega sistema pod političnim monopolom komunistične partije. Čeprav je pri analizi povojnega razvoja slovenske pedagogike treba razlikovati med šolsko politiko in pedagoško znanostjo (Medveš 2015, str. 15), pa so tudi akterji pedagoške misli v prvih povojnih letih sami priznavali, da je takrat šlo za »prevajanje političnih smernic v pedagoški jezik« (Schmidt 1969, str. 214) ter nekritično naslanjanje na sovjetsko pedagogiko (Schmidt 1954). V teh novih okoliščinah predvojna »buržoazna« pedagogika ni bila več sprejemljiva. Ozvald je bil leta 1945 predčasno upokojen, pri čemer je mogoče sklepati, da je bil nesprejemljiv za novo oblast (Vidmar 2002, str. 37; prim. tudi Vidmar 2016b). Toliko bolj presenetljivo je, da je delo na univerzi od leta 1945 naprej lahko nadaljeval Gogala. Res je, da je kot pripadnik krščanskih socialistov sodeloval s protifašističnim odporniškim gibanjem in si s tem pri povojni oblasti pridobil določeno spoštovanje, toda znani so primeri njegovih somišljenikov, ki jim je bilo v povojnem obdobju onemogočeno javno delovanje in izražanje stališč (prim. Protner 2015b). Verjetno je prav to razlog – kar so Gogali tudi očitali –, da se je v povojnem obdobju ukvarjal predvsem s temami in področji, ki ideološko niso bila močnejše zaznamovana (Zapisnik posvetovanja ... 1952; prim. tudi Vidmar 2016b).

V zimskem semestru 1947/48 je zraven Gogale kot honorarni predavatelj začel na pedagogiki predavati tudi dr. Vladimir Schmidt – do tedaj je bil profesor na novoustanovljeni Višji pedagoški šoli v Ljubljani –, ki je postal vodilni pedagoški teoretik v povojni Sloveniji in eden najvidnejših v socialistični Jugoslaviji (prim. Vidmar 2016b). Na podlagi marksistične idejne osnove je sprva teoretsko utemeljeval podreditev vzgojnih smotrov političnim ciljem, v šestdesetih letih 20. stoletja pa je ob uveljavljanju empiričnega raziskovanja skupaj s sodelavci na FF UL že kritiziral nekatere šolskoreformne ideje politične oblasti.

Primerno je, da v tem okviru omenimo še usodo pedagogike na Teološki fakulteti. Fakulteta je sicer takoj po vojni nadaljevala delo (leta 1949 so jo izločili

iz Univerze v Ljubljani), se je pa maja 1945 skupina profesorjev in študentov, ki je bila med vojno politično bliže okupatorju, zatekla v severno Italijo. Že junija 1945 je, najprej v Pragli in nato v Briksnu, začela delovati begunska študijska ustanova s statusom fakultete in pravico podeljevanja akademskih stopenj, ki je slušateljem omogočila nadaljevanje prekinjenega študija. Februarja 1947 se je ta ustanova preselila v Argentino, kjer je ohranila status fakultete do leta 1959, pozneje pa je delovala kot visoka bogoslovna šola. Ohranjen je tipkopiški skript za pedagogiko, ki jih je za potrebe te šole napisal Ivan Ahčin (1945–1947). Gre za sorazmerno izvirno in filozofsko premišljeno delo, ki pa je vsebinsko povsem podrejeno doktrini Katoliške cerkve. V tem smislu pomeni ta učbenik ideološko alternativo npr. Schmidtovemu visokošolskemu učbeniku pedagogike iz tega časa, ki pa v slovenskem prostoru takrat ne bi mogel biti objavljen (prim. Protner 2003).

Po drugi svetovni vojni so hiter razvoj šolstva, reformski procesi in potrebe po pedagoških kadrih močno vplivali na strukturo študija pedagogike. Od petdesetih let naprej se je začela pedagogika intenzivno členiti in diferencirati na različne poddiscipline in sorodne vede (pedagoška sociologija, didaktika, pedagoška metodologija). Hkrati je bil to čas, ko se je začela psihologija študijsko ločevati od filozofije in pedagogike – v zimskem semestru 1950/51 je bil uveden samostojen študijski program psihologije (prim. Vidmar 2016b).

Omenili smo že, da je prva leta po drugi svetovni vojni oblast pedagogiko razumela predvsem kot orodje za prevajanje svojih političnih in ideoloških izjav v pedagoški jezik. Ideologija in prosvetna politika sta težili k redukciji pedagoških prizadevanj na neposredne, dnevne družbene naloge in usmerjali razvoj pedagogike k reševanju teh nalog ter k zanemarjanju temeljnih problemov pedagoške teorije in prakse (Bergant 1994; Schmidt 1958, 1985). Konec petdesetih let se je začelo postopno prizadevanje za večjo strokovno avtonomijo pedagogike (Vidmar 2009c); tudi in predvsem na podlagi prizadevanja profesorjev Oddelka za pedagogiko na FF UL se je ta počasi začela otesati svoje izključno transformacijske vloge in se preusmerjati iz čisto deduktivnega v induktivno empirično spoznavanje pedagoške stvarnosti oz. v poudarjanje in raziskovanje njunega medsebojnega prepletanja in součinkovanja (Bergant 1994; Schmidt 1969, str. 214). Še naprej pa je bila pedagogika v raznih šolskoreformnih procesih nezadostno in neustrezno upoštevana, večkrat celo ignorirana (Vidmar 2009c; prim. tudi Medveš 2015).

V šestdesetih letih 20. stoletja se je na Oddelku za pedagogiko FF UL zmeraj več pozornosti namenjalo razvoju metodologije empiričnega pedagoškega raziskovanja, ki je omogočala kritično empirično vrednotenje reformskih prizadevanj šolskih oblasti. Člani oddelka so takrat s serijo razprav (npr. Bergant 1966; Schmidt 1966) kritično opozarjali na pomanjkljivosti politično načrtovane reforme najprej osnovnega, potem pa tudi srednjega izobraževanja, ki je vrh doživela v obsežni reformi sekundarnega izobraževanja konec sedemdesetih let (Bergant 1994; prim. tudi Pediček 1990).

Členitev študija pedagogike na Univerzi v Ljubljani in uvajanje študija pedagogike na univerzah v Mariboru in na Primorskem

Študij pedagogike na Univerzi v Ljubljani konec 20. in v začetku 21. stoletja

V sedemdesetih letih je v prizadevanjih Oddelka za pedagogiko FF UL, v okviru katerega se je predvsem razvijala pedagogika kot znanost v Sloveniji, in v slovenski pedagogiki nasploh opazna preusmeritev raziskovalne pozornosti na organizacijo izobraževanja in profiliranje poklicnega področja diplomiranega pedagoga v okviru šolskega svetovalnega dela. Nasploh je mogoče ugotoviti, da se je ob koncu sedemdesetih let študijski program Pedagogika začel bolj približevati praksi. Do tedaj enovit študij se je razcepil v tri usmeritve oz. smeri⁴ – šolsko, andragoško in domsko. V prvih dveh letnikih je bil študij skupen, v tretjem in četrtem letniku pa je bil del programa skupen, del pa specifičen glede na smer (Učni program za študij pedagogike ... 1979).

Ena od značilnosti sedemdesetih in še posebej osemdesetih let 20. stoletja je bil hiter razvoj teorije in prakse izobraževanja odraslih ter teorije permanentnega izobraževanja. Kot je že bilo omenjeno, je v osemdesetih letih na FF UL potekal štiriletni dvopredmetni študij pedagogike z več študijskimi smermi od tretjega letnika študija naprej, med drugim tudi andragoško. V tem času se je začelo intenzivneje razmišljati o samostojnem ali vsaj enopredmetnem študiju andragogike, še posebej ob razpravah o uvedbi enopredmetnega študija pedagogike ob obstoječem dvopredmetnem. Obstajala je dilema, kako naj bi bil samostojni študij andragogike oz. izobraževanja odraslih konceptualno zasnovan. Konec leta 1991 je bil, po mnogih razpravah in dogovarjanjih, pripravljen predlog štiriletnega študija andragogike, ki je bil leta 1992/93 – sicer znotraj formalnega okvira študijskega programa Pedagogika – tudi dejansko uveden (Vidmar 2009b). Posledično je bil leta 1996 po daljših razpravah Oddelek za pedagogiko preimenovan v Oddelek za pedagogiko in andragogiko, s čimer je bila poudarjena ločenost in enakovrednost obeh samostojnih študijskih programov (Zapisnik ... 1996). To poimenovanje oddelka se je ohranilo do danes.

Do druge polovice osemdesetih let je bila ena od smeri študijskega programa Pedagogika tudi domska smer; takrat so se začela razmišljanja in razprave o smiselnosti in perspektivnosti domske smeri na Oddelku za pedagogiko FF UL, pri čemer je bilo sklenjeno, da se oddelek odreče tej smeri in jo prepusti Pedagoški akademiji v Ljubljani (Zapisnik ... 1986), ki je začela program Socialna pedagogika razpisovati od leta 1991. Odločitev je imela daljnosežne posledice, saj je bil s tem program študija pedagogike osiromašen za socialnopedagoške vsebine, skrčil pa se je tudi poklicni profil pedagoga (Vidmar 2009b).

⁴ V različnih obdobjih so se v seznamih predavanj uporabljala različna poimenovanja za skupine obveznih izbirnih predmetov – npr. usmeritve, skupine izbirnih predmetov, izbirne skupine, smeri; zaradi splošne uveljavljenosti tako pri študentih kot univerzitetnih učiteljih in strokovni javnosti smo se odločili za uporabo poimenovanja smer. Nobeno od poimenovanj pa v okviru študijskega programa ni bilo povezano s posebnim oz. samostojnim strokovnim naslovom po končanem študiju.

Leta 2004 je Oddelek za pedagogiko in andragogiko FF UL začel prenovu svojih študijskih programov pedagogike in andragogike v skladu s smernicami bolonjske prenovе. Konec leta 2006 je bila sprejeta odločitev, da bo študijski program pedagogike in andragogike na prvi bolonjski stopnji enoten, na drugi stopnji pa se bo razdelil v dva ločena programa: Pedagogika in Andragogika. V skladu s to odločitvijo in smernicami je bil v začetku leta 2007 pripravljen predlog enopredmetnega študijskega programa pedagogike in andragogike (Vidmar 2009c). V postopek akreditacije so bili nato poslani trije enopredmetni študijski programi: triletni program Pedagogika in andragogika na prvi stopnji ter dvoletna programa Pedagogika in Andragogika na drugi stopnji. V letu 2008 je bil prenovljen in v skladu z zahtevami bolonjske prenovе zasnovan tudi doktorski študij pedagogike in andragogike. Za akreditacijski postopek sta bila pripravljena dva ločena doktorska programa: Pedagogika in Andragogika (prav tam).

Študij pedagogike na Univerzi v Mariboru in Univerzi na Primorskem

Študij pedagogike kot samostojne znanstvene discipline na Univerzi v Mariboru (v nadaljevanju UM) se je razvil na podlagi potreb pedagoškega izobraževanja osnovnošolskih učiteljev na Pedagoški akademiji, ustanovljeni leta 1961. Današnji Oddelek za pedagogiko na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru (v nadaljevanju FF UM) je naslednik Oddelka za pedagogiko, psihologijo, didaktiko in specialne didaktike, ki je bil organizacijsko vzpostavljen leta 1986 s preoblikovanjem Pedagoške akademije v Pedagoško fakulteto (Protner 2011). Dvig izobraževanja učiteljev na fakultetni nivo je vodil do večjih ambicij na področju raziskovalnega dela, kadrovskega potenciala takratnega oddelka pa je omogočal razmislek o vzpostavitvi študijskega programa Pedagogika, ki je bil kot dvopredmetni univerzitetni študijski program Pedagogika in ... akreditiran konec leta 1996 in se je začel izvajati v študijskem letu 1997/98. Drugače kot na FF UL je bil študij pedagogike v Mariboru že od začetka samo dvopredmeten – študentom je omogočal povezovanje z vsemi drugimi dvopredmetnimi pedagoškimi študijskimi programi takratne Pedagoške (in Teološke) fakultete UM. Že kmalu je bil omogočen tudi podiplomski (»stari« magistrski in doktorski) študij (prav tam).

Leta 2006 se je ob delitvi Pedagoške fakultete na Pedagoško in Filozofsko fakulteto UM oddelek organizacijsko priključil Filozofski fakulteti ter se po ustanovitvi Oddelka za psihologijo preimenoval v Oddelek za pedagogiko. Leta 2008 je FF UM začela izvajati prenovljene – bolonjske – študijske programe. Oddelek za pedagogiko je v študijskem letu 2008/09 razpisal in začel izvajati dvopredmetni univerzitetni študijski program prve stopnje Pedagogika, leta 2011 pa sta bila akreditirana in razpisana tudi dva drugostopenjska bolonjska študijska programa pedagogike: dvopredmetni pedagoški študijski program druge stopnje Pedagogika, ki se lahko povezuje z drugimi pedagoškimi in nepedagoškimi drugostopenjskimi študijskimi programi, ter enopredmetni pedagoški študijski program druge stopnje Pedagogika. V študijskem letu 2011/12 je bil akreditiran in razpisan tudi študijski program tretje stopnje Pedagogika (prav tam).

Študij pedagogike na UM je bil od samega začetka koncipiran po vzoru ljubljanskega študijskega programa. Kljub nekaterim razlikam je sledil strukturi predmetnika in členitvi pedagoških disciplin, ki je vezana na tradicijo in logiko pedagogike kot integralne akademske oz. univerzitetne discipline s to razliko, da je v Mariboru vse do danes bistveno šibkeje zastopana andragogika oz. izobraževanje odraslih. Zdi se, da sta prav prisotnost in razvoj andragogike kot samostojne znanstvene discipline na FF UL bistveno determinirala podobo študija pedagogike. Primerjava s študijem pedagogike v Mariboru pokaže, da FF UM (v nasprotju z FF UL) ponuja zgolj študij pedagogike, ki pa jo je na prvi stopnji možno študirati le v dvopredmetnem programu in šele na drugi stopnji (ob dvopredmetnem) tudi v enopredmetnem programu.

Podobno kot v Mariboru je nastanek in razvoj študijskega programa Pedagogika tudi na Primorskem vezan na Pedagoško fakulteto (v nadaljevanju PeF). S pedagogiko kot znanostjo na akademski ravni se na Univerzi na Primorskem (v nadaljevanju UP) niso ukvarjali vse do leta 2009, ko so, kot je videti, sledeč trendu uveljavljanja angloameriške terminologije, uvedli prvostopenjski študijski program Edukacijske vede (Študijski program Edukacijske vede/pedagogika 2017). Predmetnik tega programa se je v nekaterih značilnostih razlikoval od študijskih programov pedagogike v Ljubljani in Mariboru – še posebej izstopa, da je ignoriral zgodovino oz. razvoj pedagoških idej in zgodovino pedagogike ter se zadovoljil z zgodovino slovenskega šolstva. Med tradicionalnimi predmeti študijskih programov pedagogike sicer tudi tukaj najdemo npr. didaktiko in pedagoško psihologijo, v glavnem pa se je predmetnik že s poimenovanjem predmetov približal strukturi angloameriških študijskih programov edukacijskih ved. Leta 2015 je bil program preimenovan v študijski program Pedagogika in zdi se, da je bil pomemben razlog za preimenovanje naziv diplomanta (profesor/profesorica edukacijskih ved (UN)), saj sta šele to preimenovanje in novi naziv profesor/profesorica pedagogike (UN) zagotovila prepoznavnost na trgu dela, čeprav se sprememba imena ni odrazila tudi v vsebinski (in konceptualni) spremembi programa.

Zanimivo (in simptomatično) je, da se prvostopenjski študijski program Pedagogika na PeF UP ne nadaljuje tudi na drugi stopnji. Kot nadgradnja prve stopnje, ki omogoča neposreden vpis iz študijskega programa Pedagogika, so na drugi (magistrski) stopnji trije študijski programi: Zgodnje učenje, Inkluzivna pedagogika ter Izobraževanje odraslih in razvoj kariere. Tu je odmik od tradicije študija pedagogike najbolj očiten in nakazuje trend uveljavljanja študijskih programov, ki se ne koncipirajo po logiki členitve znanstvenih disciplin, temveč uvajajo logiko delovnih področij. Kot magistrski študij izvajajo tudi program Socialna pedagogika, na katerega pa se po zaključenem prvostopenjskem študiju pedagogike ni mogoče vpisati neposredno (tj. brez dodatnih obveznosti) (Študijski program Edukacijske vede/pedagogika 2017; Študijski program Inkluzivna pedagogika 2017; Študijski program Izobraževanje odraslih ... 2017; Študijski program Socialna pedagogika 2017; Študijski program Zgodnje učenje 2017).

Sklep

V prispevku smo izrisali linijo razvoja pedagogike kot akademske (univerzitetne) discipline, ki pokaže, da ima ta znanost v Sloveniji dolgo tradicijo. Zgodovinsko je vezana na srednjeevropsko šolsko in univerzitetno tradicijo, ki ji je sledila do razpada Avstro-Ogrske, pa tudi pozneje, ko se je v času med obema vojnama slovenska »univerzitetna« pedagogika močno poistovetila z duhoslovno pedagoško paradigmo in jo razvijala pod imenom kulturna pedagogika. To je čas dokončne osamosvojitve pedagogike kot znanstvene discipline, kar se je odrazilo tudi v nastanku samostojne (ne več na filozofijo vezane) univerzitetne katedre za pedagogiko na FF UL. Ta katedra (pozneje oddelek) je ostala osrednje mesto razvoja pedagoške misli še dolgo po drugi svetovni vojni. Njen razvoj v tem obdobju je bil večplasten: po eni strani je bila slovenska pedagogika nenehno razpeta med ideologizacijske pritiske in težnjo po osamosvajanju, po drugi strani pa ji je njena konceptualna razdvojenost med humanistiko in družboslovjem zapletla trdnejše zasidranje v sistemu znanosti. Njen teoretski razvoj ji ni več omogočal tiste enovitosti, ki jo je nekoč gojila aplikativno naravnana »učiteljska pedagogika«, hkrati pa se je morala začeti soočati z vdorom »edukacijskih ved« (prim. Medveš 2010), s situacijo torej, ko se z vprašanji vzgoje in izobraževanja vedno bolj ukvarjajo druge discipline. To je sicer legitimno in celo nujno, ko se v tem okviru utrjuje interdisciplinarnost raziskovanja vzgoje in izobraževanja, problem pa nastane, ko se začnejo druge znanstvene discipline ukvarjati z osrednjimi pedagoškimi temami.

Študij pedagogike se je v povojnem obdobju temeljito preoblikoval. Eden pomembnejših premikov se je zgodil, ko se je iz študijskega polja pedagogike na FF UL izločila socialna pedagogika ter se organizacijsko preselila na Pedagoško fakulteto. Proces se je nadaljeval s tem, da se je kot znanstvena disciplina osamosvojila andragogika in z njo celotno področje izobraževanja odraslih. Organizacijsko je sicer ostala povezana z Oddelkom za pedagogiko in andragogiko, toda ena od posledic te ločitve je oblikovanje prvostopenjskega enopredmetnega in dvopredmetnega študijskega programa Pedagogika in andragogika, ki z imenom in predmetnikom nakazuje, da gre za hkraten študij dveh znanstvenih disciplin. Pedagogika kot samostojni enopredmetni študij je na FF UL možna le še na drugi in tretji bolonjski stopnji. Situacija je podobna na FF UM – tudi tukaj pedagogike ni mogoče študirati kot samostojnega enopredmetnega programa na celotni bolonjski vertikali od prve do tretje stopnje, saj je na prvi stopnji možen le dvopredmetni študij. Edini enopredmetni program študija pedagogike na prvi stopnji je trenutno na PeF UP, vendar ta nima nadgradnje na magistrski stopnji. PeF UP na drugi stopnji ne ponuja študija znanstvenih disciplin, temveč programe, ki pokrivajo različna potencialna delovna področja (ta odmik od humboldtvske logike univerzitetnega študija znanstvenih disciplin je prinesla bolonjska reforma). Izjema je študijski program Socialna pedagogika, v kolikor sprejmemo utemeljitev, da se je ta veda pri nas koncipirala kot samostojna znanstvena disciplina, vendar tu naletimo na novo nekonsistentnost: vpisni pogoji za ta program ne omogočajo neposrednega vpisa po dokončanem prvostopenjskem študiju pedagogike brez opravljenih dodatnih obveznosti, kar lepo ilustrira, kako zelo sta se ti dve disciplini medsebojno oddaljili po tem, ko se je

socialna pedagogika konec osemdesetih let prejšnjega stoletja izločila iz študijskega programa pedagogike na FF UL.

Analiza razvoja študijskih programov pedagogike v Sloveniji nas pripelje do nekoliko presenetljive ugotovitve: kdor bi na slovenskih univerzah želel študirati samo pedagogiko kot enopredmetni študijski program (brez andragogike), bi moral študij na prvi stopnji začeti na PeF UP in ga na drugi stopnji nadaljevati na FF UL ali FF UM. Med primerljivimi družboslovnimi in humanističnimi študijskimi programi znanstvenih disciplin (npr. filozofija, sociologija, psihologija) bi težko našli podoben primer. Kljub spremembam v logiki koncipiranja študijskih programov, ki jih je prinesla bolonjska prenova, so le-te ohranile enopredmetno strukturo na celotni vertikali znotraj posamezne univerze oziroma fakultete.

Viri in literatura

Ahčin, I. (1945–1947). *Pedagogika*. Pragma – Brixen.

Autor, O. (1989). Konstituiranje pedagogike: E. Ch. Trapp, J. F. Herbart. *Zbornik za zgodovino šolstva in prosvete*, št. 22, str. 41–53.

Batinić, Š. in Radeka, I. (2016). The development of and prospects for pedagogy in Croatia. *Sodobna pedagogika*, 67, št. 3, str. 54–68.

Bergant, M. (1966). Pedagoška analiza stališč in utemeljitev v načrtu za »Unapredjenje sistema obrazovanja na II. stupnju«. *Sodobna pedagogika*, 17, št. 3-4, str. 59–69.

Bergant, M. (1994). »Samoupravljalna pedagogika« kot kritika etatizma ter ideološkega in političnega podrejanja pedagogike in šole v socializmu. *Sodobna pedagogika*, 44, št. 1-2, str. 51–59.

Brezinka, W. (2000). *Pädagogik in Österreich. Die Geschichte des Faches an den Universitäten vom 18. bis zum Ende des 20. Jahrhunderts* (zv. 1). Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.

Brezinka, W. (2003). *Pädagogik in Österreich. Die Geschichte des Faches an den Universitäten vom 18. bis zum Ende des 20. Jahrhunderts* (zv. 2). Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.

Brezinka, W. (2016). The subject of pedagogy at Austrian universities and teacher training 1774–1918. *Sodobna pedagogika*, 67, št. 3, str. 14–34.

Chavdarova, A. (2017). Pedagogy as university degree program in Bulgaria – historical and contemporary aspects. *Historia scholastica*, 3, št. 1, str. 30–41.

Garai, I. in Németh, A. (2018). Construction of the national state and the institutionalization processes of the modern Hungarian secondary school teacher training system. *Espacio, Tiempo y Educación*, 5, št. 1, str. 219–232.

Godeša, B. (1994). Leta okupacije 1942–1945. V: M. Repež (ur.). *75 let Univerze v Ljubljani. 75 let neprekinjenega delovanja Univerze v Ljubljani 1919–1994*. Ljubljana: Univerza, str. 11–17.

Gönner, R. (1967). *Die österreichische Lehrerbildung von der Normalschule bis zur Pädagogischen Akademie*. Wien: Österreichischer Bundesverlag für Unterricht, Wissenschaft und Kunst.

Grafenauer, B. (1969a). Filozofska fakulteta. V: R. Modic (ur.). *Petdeset let slovenske univerze v Ljubljani. 1919–1969*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, str. 195–198.

Grafenauer, B. (1969b). Življenje univerze od 1945 do 1969. V: R. Modic (ur.). *Petdeset let slovenske univerze v Ljubljani*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, str. 143–168.

- Ilieva, M. (2017). Mikhail Geraskov (1847–1957) – the founder of University of Pedagogy in Bulgaria. *Historia scholastica*, 3, št. 1, str. 85–96.
- Kos, F. (1890). *Vzgojeslovje*. Ljubljana: Matica Slovenska.
- Kudláčová, B. in Wiesenganger, M. (ur.). (2016). *Continental Pedagogy – Its Issues and Challenges Through the Lens of History and Philosophy. Conference Programme and Abstracts*. Trnava: University in Trnava, Faculty of Education.
- Kudláčová, B. (2017). Pedagogy as part of university education in Slovakia – historical and contemporary perspective. *Historia scholastica*, 3, št. 1, str. 4–15.
- Medveš, Z. (2010). Pedagogika med humanistiko, družboslovjem in tehniko. V: D. Nečak (ur.). *Pogledi. Humanistika in družboslovje v prostoru in času*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 2010, str. 84–113.
- Medveš, Z. (2015). Socialistična pedagogika, ujeta v mit o pravičnosti enotne šole in kulturno hegemonijo. *Sodobna pedagogika*, 66, št. 2, str. 14–37.
- Melik, V. (1975). Pregled razvoja univerze. V: R. Modic (ur.). *Univerza v Ljubljani ob tridesetletnici osvoboditve 1945–1975*. Ljubljana: Univerza, str. 50–72.
- Mich, J. (1872). *Grundriß der allgemeinen Erziehungs- und Unterrichtslehre*. Wien: A. Pichlers Witve & Sohn.
- Mich, J. (1887). *Občno vzgojeslovje*. Ljubljana: »Pedagogiško društvo« v Krškem.
- Mich, J. (1888). *Občno ukoslovje*. Ljubljana: »Pedagogiško društvo« v Krškem.
- Naredba o začasni ustavitvi predavanj na Univerzi v Ljubljani. (1943). IV. št. 7428/1. ZAMU IV-217.
- Miovska-Spaseva, S. (2016). The study of pedagogy in the Republic of Macedonia: development and contemporary challenges. *Sodobna pedagogika*, 67, št. 3, str. 124–140.
- Ozvald, K. (1927). *Kulturna pedagogika. Kažipot za umevanje včlovečevanja*. Ljubljana: Slovenska šolska matica.
- Pavlič, S. (1980). Seznam doktoratov pedagogike Univerze v Ljubljani 1922–1980. *Zbornik za zgodovino šolstva in prosvete*, št. 13, str. 130–131.
- Polenghi, S. (2017). Pädagogik als akademisches Fach in Italien. Eine Skizze von den Ursprüngen bis zu den Sechziger Jahren. *Historia scholastica*, 3, št. 1, str. 16–29.
- Pediček, F. (1990). Paradigme slovenske pedagogike. Prikaz ideoloških nasprotij in obravnavanih vprašanj v slovenski pedagogiki (1945–1988). *Sodobna pedagogika*, 41, št. 7-8, str. 363–395.
- Protner, E. (2003). »Pedagogika« dr. Ivana Ahčina – doslej nepoznano delo slovenske povojne pedagoške misli. *Šolska kronika*, 12, št. 1, str. 11–30.
- Protner, E. (2011). Oddelek za pedagogiko. *Revija za elementarno izobraževanje*. 4, posebna št., str. 240–242.
- Protner, E. (2014). *Herbartianism and its educational consequences in the period of the Austro-Hungarian Monarchy: the case of Slovenia*. Frankfurt am Main: P. Lang.
- Protner, E. (2015a). The process of the Slovenian pedagogy gaining independence under the Austro-Hungarian Monarchy. *History of education & children's literature*, št. 1, str. 601–624.
- Protner, E. (2015b). Die geisteswissenschaftliche Pädagogik in Slowenien zwischen Totalitarismus und Demokratie. *Historia scholastica*, 1, št. 1, str. 70–81.
- Protner, E. in Vidmar, T. (2016). Editorial – History and contemporary challenges of the study of pedagogy in the countries of the former Yugoslavia. *Sodobna pedagogika*, 67, št. 3, str. 6–12.
- Protner, E. in Vidmar, T. (2016a). Pedagogy as an Academic Discipline and Study before and after the Breakup of the Former Yugoslavia / Pedagogika ako akademická disciplína a

- predmet štúdia pred a po rozpade bývalej Juhoslávie. V: B. Kudláčová in M. Wiesenganger (ur.). *Continental Pedagogy – Its Issues and Challenges Through the Lens of History and Philosophy. Conference Programme and Abstracts*. Trnava: University in Trnava, Faculty of Education, str. 30–32.
- Protner, E., Kasper, T. in Kasperová, D. (2017). Editorial. *Historia scholastica*, 3, št. 1, str. 1–3.
- Resolucija kulturnih delavcev*. (1942, 6. 4.). *Slovenski poročevalec*, 3, št. 14, str. 2.
- Schmidt, V. (1954). Pota naše pedagoške znanosti. *Naša sodobnost*, 2, št. 9, str. 801–816.
- Schmidt, V. (1958). Za načelno kritiko pedagoške znanosti. *Sodobna pedagogika*, 9, št. 9, str. 299–302.
- Schmidt, V. (1960). *Pedagogika kot učni predmet filozofskih študij na Slovenskem v prvi polovici 19. stoletja*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Schmidt, V. (1963). *Zgodovina pedagogike in šolstva na Slovenskem*. 1. del. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Schmidt, V. (1964). *Zgodovina pedagogike in šolstva na Slovenskem*. 2. del. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Schmidt, V. (1966). Metodologija šolske reforme. *Sodobna pedagogika*, 17, št. 9-10, str. 247–283.
- Schmidt, V. (1969). Pedagogika. V: R. Modic (ur.). *Petdeset let slovenske univerze v Ljubljani. 1919–1969*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, str. 206–216.
- Schmidt, V. (1985). Povojni uspehi in stiske pedagoške teorije in prakse. *Sodobna pedagogika*, 36, št. 7-8, str. 259–271.
- Strmčnik, F. (1970). Razvoj izobraževanja osnovnošolskega učiteljstva na Slovenskem v obdobju od leta 1869 do razpada Avstro-Ogrske. V: V. Schmidt, V. Melik in F. Ostanek (ur.). *Osnovna šola na Slovenskem 1869–1969*. Ljubljana: Slovenski šolski muzej, str. 339–411.
- Študijski program Edukacijske vede/pedagogika*. (2017). Dostopno na: [http://www.pef.upr.si/izobrazevanje/dodiplomski_studij_1%20_stopnje/edukacijske_vede_\(un\)](http://www.pef.upr.si/izobrazevanje/dodiplomski_studij_1%20_stopnje/edukacijske_vede_(un)) (pridobljeno 5. 11. 2017).
- Študijski program Inkluzivna pedagogika*. (2017). Dostopno na: http://www.pef.upr.si/izobrazevanje/podiplomski_studij_2%20_stopnje/inkluzivna_pedagogika (pridobljeno 5. 11. 2017).
- Študijski program Izobraževanje odraslih in razvoj kariere*. (2017). Dostopno na: http://www.pef.upr.si/izobrazevanje/podiplomski_studij_2%20_stopnje/izobrazevanje_odraslih_in_razvoj_kariere (pridobljeno 5. 11. 2017).
- Študijski program Socialna pedagogika*. (2017). Dostopno na: http://www.pef.upr.si/izobrazevanje/podiplomski_studij_2%20_stopnje/socialna_pedagogika (pridobljeno 5. 11. 2017).
- Študijski program Zgodnje učenje*. (2017). Dostopno na: http://www.pef.upr.si/izobrazevanje/podiplomski_studij_2%20_stopnje/zgodnje_ucenje (pridobljeno 5. 11. 2017).
- Šušnjara, S. (2016). Pedagogy of Bosnia and Herzegovina between past and future. *Sodobna pedagogika*, 67, št. 3, str. 86–103.
- Učni program za študij pedagogike na Filozofski fakulteti Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani*. (1979). Ljubljana: PZE za pedagogiko Filozofske fakultete v Ljubljani.
- Ušeničnik, F. (1918). *Vzgojeslovna načela*. Ljubljana: Katoliško tiskovno društvo.
- Vidmar, T. (2009a). The Conceptualization of Slovenian Pedagogy between the World Wars. V: J. Hopfner in E. Protner (ur.). *Education from the Past to the Present. Pedagogical and Didactic Lessons from the History of Education*. Maribor: Filozofska fakulteta, Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, str. 46–59.

- Vidmar, T. (2009b). Čeri slovenske pedagogike – ob devetdesetletnici pedagogike na Univerzi v Ljubljani. V: N. Ličen (ur.). *Misliti vzgojo: Problemi oblikovanja vzgojno-izobraževalnega koncepta*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, str. 19–23.
- Vidmar, T. (2009c). Oddelek za pedagogiko in andragogiko. V: J. Ciperle (ur.). *90 let Univerze v Ljubljani*. Ljubljana: Rektorat Univerze, str. 530–532.
- Vidmar, T. (2011). Pedagogika v Sloveniji na začetku 20. stoletja – identifikacija nekaterih dilem. V: T. Vidmar in J. Aksman (ur.). *Pedagoško-andragoške razprave v Sloveniji in na Poljskem po prelomu stoletja*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, str. 33–48.
- Vidmar, T. (2016a). Pedagogy in Slovenia at the Beginning of the 20th Century. *SAGE Open*, 6, št. 2, str. 1–8.
- Vidmar, T. (2016b). Pedagogy at the University of Ljubljana from its founding to the beginning of the 1950s. *Sodobna pedagogika*, 67, št. 3, str. 36–52.
- Vujisić Živković, N. in Spasenović, V. (2016). The development of pedagogy as an academic discipline in Serbia – between scientific and vocational needs. *Sodobna pedagogika*, 67, št. 3, str. 70–85.
- Zapisnik posvetovanja o pedagoško-političnih vprašanjih 1952*. (1952). CK ZKS IV. AS 787.
- Zapisnik seje Sveta oddelka 19. 2. 1986*. (1986). Arhiv Oddelka za pedagogiko in andragogiko.
- Zapisnik seje Sveta oddelka 14. 6. 1996*. (1996). Arhiv Oddelka za pedagogiko in andragogiko.
- Zorić, V. (2016). Establishment, work and prospective development of the department of pedagogy in Montenegro. *Sodobna pedagogika*, 67, št. 3, str. 104–123.
- Zupančič, A. (1888). *Pedagogika*. Ljubljana: Katoliška bukvarna.
- Zwitter, F. (1969). Višje šolstvo na Slovenskem do leta 1918. V: R. Modic (ur.). *Petdeset let slovenske univerze v Ljubljani. 1919–1969*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, str. 13–51.

Tadej VIDMAR (University of Ljubljana, Slovenia), Edvard PROTNER (University of Maribor, Slovenia)

THE KEY ASPECTS OF THE INSTITUTIONAL DEVELOPMENT OF PEDAGOGY AS AN ACADEMIC DISCIPLINE IN SLOVENIA

Abstract: The article draws the development line showing how pedagogy was positioned within university studies. The starting point is set in the period when the state school system was founded and when the need for a unified school doctrine emerged. The article then follows the positioning of pedagogical content in philosophical and theological studies until the disintegration of Austria-Hungary. It also analyses the relationships between university or academic pedagogy, pedagogy in teacher training and the pedagogic textbooks used during the period. At the academic level pedagogy in Slovenia acquired an entirely new dimension with the establishment of the University of Ljubljana and the Chair of Pedagogy at the Faculty of Arts in 1919. The authors outline the main characteristics of pedagogic studies in the period between the two world wars and indicate the theoretical orientations of the period. Pedagogy as a university study programme saw new growth after World War II, when the Faculty of Arts, University of Ljubljana, appointed additional academic staff. This enabled greater disciplinary diversity, which gradually led to the foundation of andragogy as an independent field of study, later followed by social pedagogy as well. The article also analyses the pedagogy study programmes at the Universities of Maribor and Primorska, and it draws attention to the trend of adapting to the Anglo-American tradition of “educational sciences”.

Keywords: Slovenia, pedagogy, history of education, university study programme, university

E-mail for correspondence: tadej.vidmar@ff.uni-lj.si